

ปฐมบทเรื่องโปรสณีย์ที่เมืองนครศรีธรรมราช รัตนโกสินทรศก ๑๐๙

สมพุทธ ฐระเจน เรียบเรียง

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชบายให้ขยายการโปรสณีย์โทรเลขไปตามหัวเมืองต่างๆ จากใบบอกเมืองนครศรีธรรมราช ร.ศ.๑๐๙ ทำให้เห็นว่าการเร่งรัดการวางสายโทรเลขที่เมืองนครศรีธรรมราชและจากพระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา นริศรานูวัตติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ ในจดหมายระยะทางตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ.๑๒๑ กล่าวถึงการสร้างที่ทำการโปรสณีย์ที่เมืองนครศรีธรรมราช ตั้งแต่สมัยนั้น

ความในใบบอกมีดังนี้

ใบบอก เมืองนครศรีธรรมราช

วันที่ ๒๙ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ ข้าพระพุทธเจ้า พระศิริธรรมบริรักษ์ปลัดเมืองนครศรีธรรมราช กรมการ บอกรายยังท่านหลวงทิพอักษรเสมียนตรากรมพระกระลาโหม ขอได้นำขึ้นน้อมคำนับกราบเรียน พณฯ เจ้าพระยาพลเทพ ที่สมุหพระกระลาโหม ทราบ

ด้วยเมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙ เรือเมล์ศรีวิไลออกไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช นายยานายเรือเอาหนังสือไปรษณีย์ของหนึ่งไปส่งข้าพระพุทธเจ้ากรมการ สลักหลังของถึงเจ้าพนักงานไปรษณีย์เมืองนครศรีธรรมราช ข้าพระพุทธเจ้ากรมการว่าที่เมืองนครศรีธรรมราช เจ้าพนักงานไปรษณีย์ยังหาไม่ จะรับไว้ไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร สลักหลังของหนังสือถึงเจ้าพนักงานไปรษณีย์ ครั้นจะเปิดของหนังสือจะจัดการไม่ถูกกลัวความผิด นายยาว่าถ้าข้าพระพุทธเจ้ากรมการไม่รับหนังสือไว้ ให้ข้าพระพุทธเจ้ากรมการสลักหลังของหนังสือว่า ณ วันนั้น เดือนนั้น ปีนั้น นายยาได้เอาหนังสือไปรษณีย์มาส่ง แต่เจ้าพนักงานไปรษณีย์ที่เมืองนครศรีธรรมราชไม่มี จะรับหนังสือไว้ ไม่ทราบว่าจะจัดการประการใด ข้าพระพุทธเจ้ากรมการได้สลักหลังของหนังสือส่งให้นายยา

และการเรื่องเจ้าพนักงานไปรษณีย์ ณ หัวเมืองนั้น เมื่อ ณ วันที่ ๑๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ นายเตียนหิ้นออกไปถึงเมืองนครศรีธรรมราช เชิญหนังสือบัญชาประทับตราพระคชสีห์น้อย ลงวันที่ ๑๔ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ สำหรับตัวเดินทางในการไปรษณีย์ตาม หัวเมืองฉบับหนึ่ง หนังสือเสกเรตาริกรมไปรษณีย์ฉบับหนึ่งถึงผู้ว่าราชการเมืองกรมการใจความว่า พระโอรสเลขฐานุรักษ์ เจ้ากรมโหรเลข รับสั่งพระวรวงษ์เธอพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ไชยเรกเตอร์ เยเนอราล กรมไปรษณีย์แลโหรเลข มีหนังสือมาว่าแต่ก่อน กรมพระกะลาโหมออกตรา พระพิรุณทรงนาคสำหรับตัวนายกราน เจ้าพนักงานที่ออกไปตรวจการเมล์ไปรษณีย์ตามหัวเมืองนั้นเป็นที่สมควรแก่กรมพระกะลาโหมเสมอไป เพราะเหตุว่าบางที กรมไปรษณีย์ แต่งให้ นายกรานไปปาง ให้คนอื่นไปปางหาเป็นที่ยุติไม่ จึงขอเปลี่ยนท้องตราใหม่ ให้เป็นแต่ว่า เจ้าพนักงานไปรษณีย์อย่าต้องให้มีชื่อเลย จึงได้ท้องตราฉบับนี้เป็นตราสำหรับเป็น ตัวเจ้าพนักงานไปรษณีย์ใหม่ จะได้ออกมาตรวจตามบันดาไปรษณีย์หัวเมืองที่มีออฟฟิซไปรษณีย์เมืองนั้นๆ ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการเป็นธุระอุตหนุนจัดตั้ง ม้า เรือ เกวียน ตามสมควรแก่เวลา เทศการ เจ้าพนักงานไปรษณีย์จะได้ไปมาตรวจไปรษณีย์ให้สมควรแก่ประโยชน์ที่จะให้ราชการไปรษณีย์เป็นไปโดยสะดวก แลให้เจ้าพนักงานไปรษณีย์หัวเมืองเชื้อฟังบังคับบัญชาเจ้าพนักงานไปรษณีย์ซึ่งเชิญท้องตรานี้จึงทุกประการ อย่าให้เป็นที่ขัดข้องด้วยเหตุประการใดได้ ถ้าเจ้าพนักงานไปรษณีย์เชิญท้องตรานี้ออกมาถึงบ้านเมืองใดจะชี้แจงวิธีไปรษณีย์แลจะไปตรวจตรา ณ เมืองใดประการใด ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการและเจ้าพนักงานไปรษณีย์หัวเมืองประพฤดิให้ถูกต้องตามตราบังคับและแบบอย่างจงทุกประการ

แลข้าพระพุทธเจ้ากรมการได้แจ้งกับนายเตียนหิ้น ว่าที่เมืองนครศรีธรรมราช ยังหาคนได้เชิญท้องตราออกไปจัดเจ้าพนักงานแลชี้แจงการไปรษณีย์ไม่ นายเตียนหิ้นจะชี้แจงจะให้ทำประการใด นายเตียนหิ้นว่า ที่เมืองนครศรีธรรมราช เรือลูกค้าไปมาค้าขายแต่น้อย ไม่ต้องมี เจ้าพนักงานไปรษณีย์ นายเตียนหิ้นจะไปจัดแจงเจ้าพนักงานชี้แจงวิธีไปรษณีย์ที่เมืองสงขลา ให้ข้าพระพุทธเจ้ากรมการจัดส่งนายเตียนหิ้นไป ณ เมืองสงขลา ข้าพระพุทธเจ้ากรมการได้จัดเรือจัดคนไปส่ง นายเตียนหิ้น ณ เมืองสงขลา แต่ ณ วันที่ ๒๒ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ นายเตียนหิ้นหาได้ชี้แจงการไปรษณีย์ที่เมืองนครศรีธรรมราชประการใดมิได้

ซึ่งข้าพระพุทธเจ้ากรมการสลักหลังของหนังสือลงว่า เจ้าพนักงานไปรษณีย์ที่เมืองนครศรีธรรมราชไม่มี นายยาภาหนังสือกลับมา ไม่ทราบว่าจะผิดชอบประการใด ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานเอาพระ ใต้ละอองฟ้าฯพณฯ ที่สมุหุกระลาโหม เป็นที่พึ่งปกเกล้าฯ

ควรมิควรรแล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ

ใบบอกอีกฉบับหนึ่งของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับลงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ร.ศ.๑๐๙ รายงานความก้าวหน้าเกี่ยวกับการวางสายโทรเลขในเขตเมืองนครศรีธรรมราช ความว่า

“ข้าพระพุทธเจ้า พระยาศรีธรรมราช...บอกประณิบัติรมาัยังออกพันทนายเวน ขอได้นำกราบเรียน พณหัวเจ้าท่านที่สมุหพระกระลาโหม ทราบ

ด้วยหลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์ นายช่างเชิญห้องตราไปถึงเมืองนครศรี ธรรมราช ข้าพระพุทธเจ้า ได้ทราบเกล้าทราบกระหม่อมทุกประการแล้ว หลวงราชเสนีย้าหลวง มีหมายมาเกณฑ์ตัวเลขสองร้อยคน ช้างคู่บ พร้อมยี่สิบช้าง ข้าพระพุทธเจ้าได้จ่าย กรรมการให้หลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์ นายช่างออกทำทางสายโทรเลข

หลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์ มีจดหมายถึงข้าพระพุทธเจ้าให้เบิกสิ่งของมาทำการทางสายโทรเลข ขอเบิกอินสุเลเตอร์ ประแจสี่สิบเก้าตัว อินสุเลเตอร์ไม่มี ประแจ ห้าร้อยห้าสิบแปดตัว หลั้มประแจสกรูพร้อมลวด พันอินสุเลเตอร์หนึ่งชุดใหญ่ ตีบุกปิดตรี ห้าสิบปอน ตาปูชวากเหมือนตัวอย่างยาวห้าสิบนิ้วฟุต หมั้นห้าพันตัว นั้น ข้าพระพุทธเจ้าได้ส่งจดหมาย หลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์นายช่างสวดเข้ามาด้วยแล้ว

ควรมีครบแล้วแต่จะโปรด”

และจากใบบอกฉบับที่ ๑๖ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐ จากพระศรีธรรมบริรักษ์ปลัด พระเสน่หามนตรี ผู้ช่วยราชการเมืองนครศรีธรรมราช ความว่า

ด้วย ณ วันที่ ๒๖ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐ หลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์ นายช่างสร้างสายโทรเลข เชิญห้องตราพระราชสีห์ไปลูวาง ต่อพระยาศรีธรรมราชฉบับหนึ่งว่า โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ หลวงราชเสนีกกรมพระกระลาโหม ฝ่ายพระราชวังบวรณ เป็นข้าหลวงออกมาพร้อมนายบุญโลแมนต์ นายช่างคนสร้างสายโทรเลข ถ้าหลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์ออกมาถึงแขวงบ้านเมืองใด จะชี้แจงจัดการปักเสภาสายโทรเลขแห่งใดตำบลใด ให้ผู้ว่าราชการเมืองกรมการฟังคำชี้แจงข้าหลวง นายช่างรีบเร่งการปักเสภาสายตามชี้แจง นั้น.....ในท้องตรามีความหลายประการ

พระยานนครศรีธรรมราชได้จัดกรมการให้รีบเร่งไปรับหลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์นายช่างแลเกณฑ์เลขไพร่สม เจ้าเมืองกรมการไพร่กองด่าน ไพร่ช่วยภาษาสายโทรเลข ตามหลวงราชเสนีย้าหลวง นายบุญโลแมนต์นายช่างบังคับชี้แจงทุกประการแล้ว

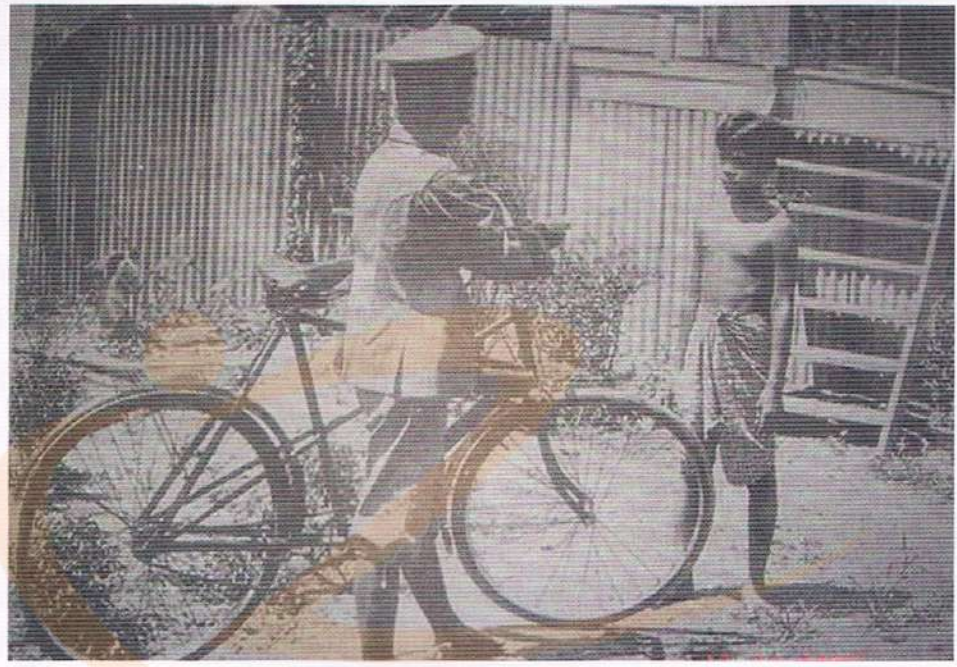
ข้าพระพุทธเจ้าได้ให้ขุนโยธาพิทักษ์กรมการถือหนังสือบอกหลวงราชเสนีย้าหลวง

ควรมีครบแล้วแต่จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ต่อมาถึงปี ร.ศ.๑๒๑ สมเด็จพระยานวิเศษานุวัตติวงศ์ เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการได้เสด็จตรวจราชการหัวเมืองปักษ์ใต้ ได้ทรงนิพนธ์ จดหมายระยะทางตรวจราชการแหลมมลายู ร.ศ.๑๒๑ ขณะที่ประทับอยู่ที่เมืองนครศรีธรรมราช วันจันทร์ที่ ๒๓ มิ.ย.๑๒๑ ทรงนิพนธ์เกี่ยวเรื่องโปรสนีย์ ความว่า

“เช้า ๕.๑๐ ไปดูออฟฟิศโปรสนีย์โทรเลข ออฟฟิศทำด้วยกระดาน หลังคาลังกะสี แต่ยังไม่แล้ว ขาดเพดานแลข้างในยังไม่ได้ทาสี ได้ขอให้พระยาสุขุมทำให้สำเร็จ แลขอเปลี่ยนลังกะสีเป็นกระเบื้อง เรือนพนักงานยังไม่มี

พระยาสุภะจะทำให้ เครื่องใช้ยังไม่เรียบร้อย ได้สั่งหลวงพิทักษ์ให้จัดทำแล้ว พนักงานชื่อนายบุญรอด ผู้ช่วยชื่อทรม มีบุรุษ ๒ จินบุญรอดดูก็เอือตี่ โทรเลขมีสองเครื่อง ตั้งเปนนรีเล เวลานี้สายตีทั้งสองทาง มีเครื่องโทรศัพท์ สำหรับลองสาย มีสายโทรศัพท์ไปโรงภาษีปากน้ำด้วย ผลประโยชน์ไปรษณีย์มีหนังสือเดือนละ ๒๐๐ เศษ ค่าแสตมป์ รว ๑๐ บาท โทรเลขค่าส่งราว ๒๐๐ บาท มีบาญชีรายละเอียบ ให้ได้เขาคัดส่งมาให้”

แสดงให้เห็นว่าที่เมืองนครศรีธรรมราชมีที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขมาก่อน ร.ศ.๑๒๑ (พ.ศ.๒๔๔๕) สมัยที่ผู้เขียนเรียนที่โรงเรียนเบญจมราชูทิศ ทางเหนือของสนามหน้าเมือง เมื่อ พ.ศ.๒๔๙๐ สำนักงานไปรษณีย์โทรเลข นครศรีธรรมราช เป็นอาคาร ๒ ชั้น ตั้งอยู่ตรงข้ามกับบ้านพักของผู้บังคับการตำรวจภูธรนครศรีธรรมราช ถนนราชดำเนิน ด้านหน้ามีบันไดขึ้นลงขวาซ้ายด้านหน้าและถูกรื้อไปเพื่อสร้างอาคารหลังปัจจุบัน

ที่ทำการไปรษณีย์หลังเก่า

ที่ทำการไปรษณีย์หลังใหม่

